

В.М.Кужель, канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки
підприємства, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РЕСУРСНОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація: У статті розглянуто ресурсне забезпечення розвитку підприємства; звернуто особливу увагу на економічні наслідки зазначеного процесу.

Аннотация: В статье рассмотрено ресурсное обеспечение развития предприятия; обращено особое внимание на экономические последствия указанного процесса.

Summary: In the article resource support enterprise development, highlighted the economic consequences of this process.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ресурси, інтеграція, конкурентна перевага, тенденція, флуктуація, адаптація, інвестування, конкурентні відносини.

KEYWORDS: resources, integration, competitive advantage, the trend, fluctuation, adaptation, investment, competitive relationship.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ресурсы, интеграция, конкурентное преимущество, тенденция, флуктуация, адаптация, инвестирование, конкурентные отношения.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних підприємств значною мірою опосередковується наявністю ресурсів, наукових ідей, прикладних розробок і використання результату у виробництві.

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовне дослідження процесів розвитку в різних сферах людської діяльності свідчить про те, що їх основою є різного роду ресурси, які втілені в нові вироби чи послуги, технології, методи організації виробництва і збуту.

Загалом, з економічної точки зору, ресурси розглядаються як засіб підвищення ефективності виробництва. Для окремих суб'єктів господарської діяльності — як засіб адаптації до змін зовнішнього середовища, здатний забезпечити тривале виживання і розвиток відповідно до обраної мети.

Для вітчизняних підприємств саме ресурсна складова є тією рушійною силою, яка спроможна забезпечити економічну незалежність України і подолання розриву з розвиненими країнами за принципом «обганяти не доганяючи». Тобто, не йдучи шляхом, який інші вже пройшли, здобувши при цьому міцні позиції на

світовому ринку, а йти, безсумнівно, у руслі світового розвитку, але своїм шляхом, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні переваги, займаючи провідні позиції в тих сферах діяльності, де для цього є умови. Природно, цим процесом необхідно цілеспрямовано й ефективно управляти, не покладаючись на дію тільки ринкових регуляторів.

Зростання ролі суб'єктів господарської діяльності, і перш за все підприємств, необхідність їх цілеспрямованої взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем, актуалізує проблему формування відповідних бізнесово-інноваційних відносин, як передумов інтеграції національної економіки в сучасне цивілізоване співтовариство. Вказані відносини повинні орієнтувати інвестиційну і виробничо-збутову діяльність господарюючих суб'єктів на виявлення і всебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей, підтримуючи певний баланс зовнішніх і внутрішніх ресурсів розвитку, з метою досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів.

Вирішення зазначеної проблеми дасть можливість трансформувати процеси стихійного інтуїтивного пошуку напрямків розвитку в науково обгрунтовані, перейти на динамічний шлях розвитку, що сприятиме створенню в Україні умов стабілізації і зростання.

На жаль, найважливіша конкурентна перевага — рівень розвитку науки й інтелектуальна продукція (патенти, ноу-хау, інформація) — використовуються вітчизняними підприємствами дуже слабо. Ця ситуація створена складністю сприйняття і практичного переходу на ринкову систему господарювання після довгих років примусового перерозподілу і концентрації ресурсів. Тому обмеженість ресурсів повинна підштовхувати виробництво нівелювати ці проблеми.

Держави-лідери прийшли до ринкової моделі економіки еволюційним шляхом ще на індустріальному етапі розвитку. Україні сьогодні треба зробити своєрідний стрибок, як це зробили в свій час Японія і Південна Корея. Україна, маючи значні досягнення у формуванні науково-технічного потенціалу, не може собі дозволити, щоб недостатнє збереження його і неможливість подальшого розвитку затормозили цивілізований розвиток національної економіки.

До того ж, на нашу думку, слід враховувати одну, дуже важливу обставину економічного зростання — наслідки цього процесу. Вони сьогодні за умов безперечного позитиву несуть у собі дуже небезпечні наслідки. Прагнення економічного прогресу супроводжується надінтенсивним використанням інтелектуальних, техніко-технологічних і, перш за все, природних ресурсів, що су-

проводжується руйнуванням оточуючого середовища. Екологічна складова сьогодні повинна бути присутня в усіх планах щодо подальшого розвитку людської цивілізації, як застереження — зберегти цю цивілізацію.

Мета статті. У даній статті започатковано спробу розглянути сучасні тенденції і можливості економічного розвитку підприємств.

Виклад матеріалів дослідження. Як свідчать наші дослідження, однією з центральних проблем економічної теорії є дослідження наявності ресурсів подальшого економічного зростання. Якісні зрушення, що відбуваються в сучасній економіці, свідчать про те, що відбулося значне перегрупування факторів і джерел, які визначають економічне зростання. Сьогодні можливості традиційних ресурсів економічного зростання майже вичерпані, тому на передній план виходить широкий спектр інноваційних процесів, які стають невід'ємною частиною і важливою ланкою економічних перетворень.

Домінантою в становленні сучасної моделі економічного росту є ресурсна складова, виступаюча у вигляді єдиної цілісної системи інноваційних процесів, продуктів, послуг і навичок практичної діяльності, наукових знань, винаходів, «ноу-хау». Ресурсна спрямованість економічного зростання представляє собою вкрай складну наукову проблему. Це пояснюється тією особливою роллю, яку відіграють ресурси у відтворювальному процесі.

Оскільки ресурси є по суті єдиним джерелом економічного розвитку, складають основу перетворень сучасних соціально-економічних структур, визначають темпи і масштаби економічних процесів і супутніх структурно-системних змін, даний матеріал, безумовно, буде корисним для усвідомлення ролі ресурсного фактора в зростанні економіки.

З метою адекватного усвідомлення зазначеної ролі звернемося до теоретичних концепцій стосовно сутності економічного зростання. Історія розвитку людського суспільства наочно свідчить про те, що ринкова економіка здатна створити більшу кількість товарів і послуг для більшої кількості людей, ніж яка-небудь інша економічна система. І пояснюється це тим, що в умовах ринкової економіки забезпечується висока мотивація до творчої праці, прогресу, люди самі роблять свій вибір, чим займатися. При цьому виникає високий ступінь ризику і відповідальності в господарській діяльності, що розвиває ініціативу, заповзятливість і приводить до високих результатів розвитку суспільного виробництва.

Економічне зростання — центральна економічна проблема, що стоїть перед усіма країнами. По його динаміці (зміні) судять

про розвиток національних економік, життєвий рівень населення, про те, як вирішуються проблеми обмеженості ресурсів. Економічне зростання можна визначити за двома показниками:

1) підрахувавши загальний ріст валового національного продукту (ВНП);

2) визначивши ріст ВНП на душу населення.

Однак вказані показники не дають повного уявлення про економічне зростання країни, тому що економічне зростання — це не тільки кількісна зміна обсягу виробництва, але й удосконалення продукту і факторів виробництва. Отже слід мати на увазі, що економічне зростання визначається безліччю факторів, найважливішими з яких є фактори попиту, пропозиції і розподілу.

До факторів попиту відносяться такі, котрі підвищують сукупний попит суспільства на вироблену продукцію (заробітна плата, податкова політика держави, схильність населення до заощадження) і цим стимулюють її зростання. До факторів пропозиції відносяться кількість і якість природних ресурсів (земля, корисні копалини, клімат і ін.), працездатного населення, наявність капіталу, рівень технології і т.д. Залежність економічного росту від цих факторів — пряма.

До факторів розподілу відносять саме розподіл природних, трудових і фінансових ресурсів країни, який повинен бути організований таким чином, щоб у більшому ступені сприяти економічному зростанню (приросту продукції, поліпшенню її якості й удосконаленню виробництва). Постійне економічне зростання у ринковій економіці має ряд істотних недоліків (інфляція, безробіття й ін.), у тому числі циклічність. Справа в тому, що розвиток ринкової економіки відбувається хвилеподібно, або циклічно. В різні роки виробництво може зростати великими або меншими темпами, а в ряді випадків розвиток економіки може мати негативний знак, що означає падіння виробництва.

В економічній літературі такий хід розвитку називається загальним терміном «економічні флуктуації» («флуктуація» латинського походження, у перекладі означає «коливання») [6—8]. Циклічність — це форма руху національної економіки світового господарства в цілому, що припускає зміну революційних і еволюційних стадій розвитку економіки, економічного прогресу.

Використання світових виробничих ресурсів знаходить своє кількісне і якісне вираження в економічному зростанні. Воно виступає як результат взаємодії багатьох факторів — економічних, політичних і соціальних, котрі визначають загальні умови відтворення на різних рівнях і в різних підсистемах. Економічне

зростання може стимулюватися інвестиціями, які збільшують і поліпшують засоби виробництва, інноваціями і технічними змінами, які не тільки поліпшують продуктивність праці, але і створюють нові конкурентні переваги нових товарів і послуг.

У різні періоди в різних підсистемах один з елементів може виступати основним джерелом росту. Ривок у зростанні спочатку може ґрунтуватися на сировинних факторах і направлятися торгівлею. Пізніше технологія і нововведення можуть стати основним засобом економічного розвитку. У більшості випадків процес розвивається не лінійно, країни і підсистеми часто показують змішані засоби росту. Елементи економічного росту взаємозалежні, і успіх в одному з них може сприяти успішному використанню іншого. Наприклад, НДДКР стимулюють і продуктивність праці, і розвиток торгівлі. Відповідно слабкий розвиток в одній сфері може дати негативний побічний ефект на інші сфери економіки.

В останні кілька десятиліть у розвитку світового господарства відбулися істотні зміни. Якщо в 50—60-і роки минулого сторіччя в цілому панувала підвищувальна тенденція економічного зростання, то в 70-і її змінила понижувальна. Тоді відбулося різке погіршення умов відтворення в промислово розвинених країнах: скоротилися прибутки, капіталовкладення, знизилася завантаженість виробничих потужностей. Традиційне позитивне сальдо торговельних балансів змінилося на негативне, виник дефіцит платіжного балансу по поточних операціях, різко зросла інфляція.

Тенденція до уповільнення економічного росту охопила всі основні підсистеми світового господарства. У цілому у світі середньорічні темпи приросту ВВП були найнижчими за другу половину ХХ в. У першій половині 90-х років у порівнянні з 70-ми роками вони скоротилися в 2,6 разу, у порівнянні з 60-ми — у 3,5 разу. Приблизно в цих же пропорціях скоротився приріст промислового виробництва.

Ситуація, що склалася, примусила всіх учасників відтворювального процесу активно шукати нові джерела подальшого економічного зростання. Досить активно почалося дослідження конкурентних відносин, пошук нових джерел економічного розвитку, на фоні яких виокремилася ресурсна складова економічного зростання.

Отже, розглянемо ресурсність конкурентних факторів як джерело економічного зростання. Історія розвитку світової економіки показує, що стійкий розвиток виробництва в довгостроковому періоді залежить в основному від ресурсних можливостей підприємства в конкретній сфері. З одного боку, сама по собі під-

приємницька здатність є особливим чинником виробництва, що з'єднує всі інші фактори в єдину економічну систему заради одержання підприємницького прибутку. З іншого боку, праця і капітал, які залучаються до виробництва, змінюють своя якість і продуктивність на базі нових технологій, що дозволяє різко підвищити рівень господарювання.

Сучасний етап розвитку світового виробництва характеризується сполученням підприємництва з новою якістю капіталу. У результаті цього світові ринки ростуть швидше, ніж очікувалося в середині 90-х років ХХ ст. (середній ріст світової економіки складає близько 3%). Кризові явища останніх років удавалося перебороти за рахунок підтримки провідними країнами високих темпів зростання сукупного світового попиту. Однак ринкова економіка при всій її ефективності накопичує негативні депресивні компоненти внаслідок «перегріву» ринку через завищений курс акцій, ріст грошової маси, внутрішнього попиту, і, як наслідок, його інвестиційної складової.

За об'єктивних умов економічного життя суб'єкт, що хазяйнує, сприймає дію економічних законів тільки через перетворення економічної форми. Вартість і корисність, наприклад, можуть сприйматися тільки через конкурентний обмін товарів, через ціни. Економічна політика держави може впливати на економічний базис також тільки через перетворення форми. Домогтися здешевлення товарів можна лише за рахунок зниження витрат виробництва, тому що витрати суспільної праці підприємець не сприймає інакше, як через витрати на сировину, устаткування й оплату праці. Підприємство безпосередньо реагує не на абстракції, а на очевидні економічні події, факти. Так, чекання росту цін різко збільшує поточний попит. Перетворення економічних форм зв'язує об'єктивне і суб'єктивне в економічному житті, служить орієнтиром для суб'єкта, що хазяює. При цьому ринкові умови господарювання дають розуміння, що перетворена форма завжди конкретна, відбиває умови виробництва, розподілу, обміну і споживання і є результат різноманітних обставин (хоча не завжди ясно, яких саме). В міру входження виробництва в ринок змінюється господарський механізм, економічні відносини і комунікації. Підприємство повинно уміти побудувати ці відносини, діяти без серйозних помилок, тому що ціна цих помилок істотно зростає.

Конкурентні переваги підприємств виявляються в процесі взаємодії, взаємозв'язку і боротьби на ринку з іншими суб'єктами, що хазяюють, за визнання кращої споживчої вартості свого товару й

одержання найбільшого прибутку. Саме конкуренція — об'єктивно необхідний, найважливіший елемент ринкового механізму, способу існування капіталу. Теорія конкурентних переваг виходить з того, що кожний суб'єкт конкуренції має певний, індивідуальний набір конкурентних переваг. До них можуть відноситися: продуктивність бізнесу, виробнича і маркетингова кваліфікації, споживча цінність товару, менеджмент, що включає досягнутий рівень адаптації до зовнішніх умов бізнесу. Якщо звернутися до теоретичних положень, сформульованих М. Портером стосовно глобальної конкуренції, то переваги концентруються на факторах виробництва, інвестиціях і накопиченому багатстві. Такий підхід передбачає певну послідовність економічного зростання, в основі якого лежить процес розвитку конкурентоздатності — від конкуренції на основі факторів виробництва через конкуренцію інвестицій до конкуренції на основі багатства. Якщо конкурентні переваги досягаються за рахунок природних ресурсів і дешевої робочої сили, то економіка має примітивну структуру і відносно низьку ефективність. Активне інвестування у виробництво створює конкурентні умови економічного зростання і різко підвищує ефективність реального сектора. Якщо економіка приводиться в рух багатством, створеним раніше, вона поступово починає втрачати здатність утримувати досягнуті переваги. Однак ретроспективний аналіз глобальних процесів розвитку конкуренції в останні роки не підтверджує універсальність цього теоретичного підходу. Тією чи іншою мірою конкурентні переваги досягаються за рахунок одночасного використання ресурсних, інвестиційних можливостей і накопиченого багатства. Саме таке сполучення і створює істотні конкурентні переваги, які дуже розрізняються.

Отже, існують різні моделі ресурсності конкурентних факторів як основної якісної характеристики рівня конкурентоздатності. Ринок вимагає вміння ризикувати, якщо ризик раціонально співвідноситься з майбутніми конкурентними перевагами.

Конкурентоздатність залежить від вихідного стану суб'єкта реального сектора економіки, наявності ринкового попиту на його продукцію, можливості залучення фінансових ресурсів, рівня менеджменту. Разом з тим, існують такі важливі аспекти, без яких неможливо говорити про розвиток. Насамперед мова йде про ресурсний характер діяльності і збалансованості інтересів усіх ланок товаропровідної системи, що функціонує у певному ефективному режимі.

Суб'єктів, що хазяюють, зв'язують товарні і грошові потоки, тимчасові зобов'язання, які регулюють швидкість цих потоків.

Значне число господарських зв'язків, які утворюють економічні комунікації, приводить до необхідності узгодження всієї системи загальних, приватних і одиничних пропорцій бізнесу й економічних інтересів, тобто збалансованості економічної системи, що визначає її конкурентоздатність на ринку. Подібне узгодження економічних інтересів завжди відносно і припускає можливість відхилення від рівноваги. Ці відхилення впливають на характер і динаміку бізнесу, роблячи його нестійким. Якщо у підприємця є достатні резерви, що дозволяють відновлювати стабільність, то рівноважний стан може зберігатися тривалий час. Але як тільки надлишок чистих доходів над витратами перевищує певну границю й омертвляються накопичені кошти, то відразу знижуються ефективність їхнього використання і конкурентоздатність.

Як було відзначено, економічне зростання визначається кількістю і якістю природних і трудових ресурсів, обсягом основного капіталу і нововведеннями. Якщо кількісно співвіднести внесок різних факторів в економічне зростання, то очевидним стає висновок, що підвищення продуктивності праці є найважливішим фактором конкурентоздатності виробничого підприємця.

Висновки. Таким чином, можна виділити дві складові попиту на ресурси:

- прагнення підприємця до одержання переваг в ефективності (прибутковості) бізнесу;
- диверсифікованість, індивідуалізація попиту на товари і послуги.

До того ж слід враховувати, що існують певні закономірності економічного розвитку. Головна закономірність полягає в тому, що новітні досягнення науки і техніки якісно перетворюють використовувані технології, визначають нові організацію виробництва й умови праці, перехід до нового рівня розвитку продуктивних сил, що в підсумку викликає зміни у виробничих відносинах. Циклічність розвитку науки і техніки вимагає її випереджального розвитку. Як наслідок цієї закономірності, досягнення науки накопичуються у вигляді продуктів інтелектуальної праці, у яких акумулюється потенціал одержання нового покоління товарів, послуг і більш ефективних технологій їхнього виробництва.

Вітчизняна практика дає суттєві факти, по яких можна судити про низьку ефективність використання ресурсів. За тривалий час організаційних експериментів у галузевій науці так і не знайдені мотиваційні механізми швидкої комерціалізації перспективних результатів їх ефективного використання.

Література

1. Andreff W. La crise des economies socialistes. La rupture d'un systeme. Grenoble: PUG, 1993. P. 42—43.
 2. Oherse/iall A. Social Movements: Ideologies, Interests and identities. New Brunswick: Transaction Publishers, 1993. P. 3.
 3. Thompson E. La formation de la classe ouvriere anglaise. Paris: Seuil, 1988. P. 719.
 4. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. — М.: Дело, 1994. — С. 534.
 5. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество. — М.: Прогресс, 1969. — С. 111.
 6. Гэлбрейт Дж.К.. Экономические теории и цели общества — М.: Прогрес, 1976. — С. 188—189.
 7. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран. — М.: Международные отношения, 1993.
 8. Шумпетер И. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982. — С. 169—170.
- Стаття надійшла до редакції 16.09.2010.

УДК 658.512

О.В.Кукоба,

аспірант кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПЕТЧИНГ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФОРМА УПЕРЕДЖУЮЧОЇ ЙОГО РЕОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. У статті представлено новий метод реорганізації підприємства на основі ланцюжка організаційних удосконалень. Наведено розуміння петчингу підприємства та його основні напрями застосування. Обґрунтовано доцільність застосування петчингу підприємств для підвищення ефективності їх діяльності на основі постійних випереджувальних організаційних змін.

Аннотация. В статье описан новый метод реорганизации предприятия на основе цепочки организационных усовершенствований. Уточнено понятие «петчинга предприятия» и даны основные его направления проведения. Обоснована целесообразность использования петчинга предприятия для повышения эффективности на основе опережающих организационных изменений.

Summary. In the article the new method of reorganization of enterprise is presented on the basis of chain let of organizational improvements. Understanding of patching enterprise is resulted and him basic directions of application. Grounded expedience of application of patching enterprises is for the increase of efficiency of their activity on the basis of permanent led of organizational changes.